

tra no hi ha testimoni antic, però tampoc n'hi ha cap prova contrària; car si bé en el S. XIX i primers del XX la sardana era un ball popular només a les comarques del bisbat de Girona, molt arrelat sobretot a l'Empordà, també a la Garrotxa i no menys a la Selva i a Camprodon, però ja poc en el Ripollès i encara menys o no gens a Cerdanya i en el Centre i Migjorn del Princ., això és independent de la seva difusió en el S. XVI i abans, que és el que interessaria per al cas, i només s'explica pel naixement que va experimentar la sardana en el S. XIX en terres empordaneses.⁴

Des de llavors la novella dansa ha anat de triomf en triomf, per tot l'àmbit nacional. Coral embranzida que només escau posar sota el signe dels grans poetes nostres. «La sardana és la dansa més bella de totes les danses ---», Maragall «¿No l'heu vista ballar mai la nostra dansa en les valls pirinenques, cap al tard, en la diada d'una festa? --- I, quan en el cel espurnen les primeres estrelles, i us en torneu pels corriols de la muntanya, amb el cor trasbalsat --- d'alegria i de tristesa, ara perdeu i ara el torneu a sentir i el torneu a perdre, el ressò llunyà de la cobla que clou en la vall un any més de la vida: dansa de les valls paternes, qui de nosaltres et tornarà a sentir?», Coromines (1915, O. C., 1471a). «Al desencadenar-se la sardana, / com enfilall de perles que s'esgrana, / ne surt també Griselda, la rosa del ramell / ---»; «Lo fioviol --- / de prompte puja a sa més alta nota: / com rusc al trenc de dia, la dansa se remou, / --- / los peus dels sardanistes prenen ales / y al sol de l'alegria tota ànima es desclou», Canigó I, 24a, 22e

Ara bé, en l'època antiga no disposem, com és natural, de descripcions relatives als Alps Pirineus, ni a una comarca tan enretirada com Cerdanya, però entre la quinzena de mencions antigues, a part de sis que només es refereixen vagament a Catalunya, o no localitzen en absolut, n'hi ha dues de situades explícitament a la ciutat de Bna., i les altres ho són, respectivament, a Terrassa, Rubí, Granollers, Vic, Olot i Girona, cosa que indicaria una difusió enorme per tota la Catalunya Vella, que bé pogué irradiar des de Cerdanya. Provat documentalment que l'àrea antiga del mot i del fet era tan diferent de la d'ara, s'imposa recordar, i no perdre gens de vista, que en l'Antiguitat, els ceretans s'estengueren a territoris força més amples que la Cerdanya actual, i que a l'E. Mj persistia en part aquesta més gran extensió (Vall de Ribes etc., P. Ponsich ha documentat l'extensió del combat pel Berguedà i en algun moment a part de Segarra). Altrament, des d'antic la sardana apareix relacionada amb la varietat de *contrapàs* anomenada *contrapàs cerdà*, de la provenença del qual ningú no dubta, per més que en el segle XIX també es localitzà en les comarques gironeses: per S. Raurich i P. Coromines sabem que hi ha un *contrapàs cerdà* entre les composicions més inspirades del re-creador Pep Ventura

D'altra banda hi ha indicis que permetrien creure que una dansa molt semblant a la sardana va tenir a Catalunya grandíssima antiguitat, com sigui que en autors catalans dels Ss XIV i XV (Eiximenis, I. de Vi-

llena, *Llibre Vermell* de Montserrat) es parla sovint d'una dansa popular anomenada *ball rodó*, i fins es cita un passatge d'Estrabó relatiu a una dansa circular.⁵ Una dansa d'aquesta mena degué, doncs, tenir avatars múltiples, i en un d'aquests, relacionat amb la Cerdanya, havia de rebre el seu nom actual; de més a més hem de creure que sofriria grans canvis la seva estructura coreogràfica, ultra el més conegut, que abans de 1850, va transformar l'antiga i tradicional *sardana curta*, en la moderna *sardana llarga*.⁶

En conclusió, el fet que el testimoni més antic vingui d'Olot,⁷ seguit no gaire més tard per un altre de Vic, dona ferm suport a la hipòtesi que el nom de *cerdana* es degué crear poc abans de 1552 en la zona pròxima a aqueixes ciutats, al·ludint a algun element coreogràfic observat en els muntanyencs de les valls de Ribes i veïnes: recordem que la vall de Camprodon era encara en el S. XIX un dels focus d'arrelament pregon i antic de la nostra dansa nacional; i, vist des de l'Empordà i Gironès, allò ja és «de la banda de Cerdanya»⁸

DERIV: *Sardanejar* [Verdaguer, 1886]: «Dintre 'l vaixell s'hi senten plors y xisclets: / minyones són que ploren: les del Vernet, / les que *sardanejaven* ahí a l'aplec», *Canigó* v, 154; Massó Torrents, *Croquis* 2, 11, 56; *sardaneig Sardaner*: «els sardaners ---», Massó T., *Croquis* *ibid*; *sardanaire Sardanista* [Canigó, supra]. *Sardanístic*.

¹ De l'Arxiu Municipal d'Olot, comprovada amb la fotocòpia que em forní el 1955 el Sr. Jaume Vilalta, el qual tenia muntada a Bna una oficina d'«Historiografia Sardanista»: és estudiós benemèrit, que me'n comunicà força notícies des de llavors fins a 1962, i n'ha publicat molt. Altres informacions dels Ss. XVI-XVII, d'interès sobretot per a la història coreogràfica de la sardana, hi afegí Amades en el seu llibre *Diccionari de la Dansa*, 1945, i en un article de la revista de les Escoles Cristianes del col·legi *Condal*, Bna, Nadal de 1955. — ² Es tracta de passos de dansa executats per dos sols, balladora i ballador. El mestre ofereix els seus serveis: «Bailes hay mil, y entre todos / la morisca, y mil tocados. / —Y en la *cerdana*? —Extremados, / con lazos de varios modos». Més enllà, sorprèn mentre abraça la seva alumna, dissimula així: «FELICIANA: —Bien, por mi fe! ¿Así le abrazas? / FLORELA (*ap a Aldemaro*): Visto nos han. / ALDEMARO (*aparte a Florela*): No hayas pena. / También esta vuelta es buena / cuando los brazos enlazas; / y el saltillo, en ocasión, / da al abrazo buen donaire. / FL: ¿Híce-lo yo, con buen aire? / A: Muy bien tomas la lición. / FE.: ¿Qué es aquesto? / FL.: Oh! Felician... / A: Oh, si antes venido hubieras, / qué danza ensayar me vieras! / FE.: ¿Qué danzabas? / A: La *cerdana* / FE.: ¿Para mujeres es buena? / A.: Para máscara, escogida», Rivad xxxiv, 75, 85. *Cerdaña*, amb errada evident, en l'ed. Nova de l'Acad. Esp. (xii, 482, cf. pàg. xxxiii) — ³ Potser al·ludint al fet que reporta un doc de 1605 del Palau Reial de Madrid: «las seis mininas dançaron una *çardana* por